

Spiegeldagen

Van Mark H. Stokmans verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Land van echo's

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Mark H. Stokmans

Spiegeldagen

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 6121 0

© 2024 Mark H. Stokmans

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van

Sebes & Bisseling Literary Agency te Amsterdam

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Studio Benjamin/Arcangel Images

Foto auteur © Dirk-Jan van Dijk

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn hele familie

*Se dejó el balcón abierto
y al alba por el balcón
desembocó todo el cielo*

*Het balkon werd opengelaten
en bij de dageraad, door het balkon
stroomde de hele hemel naar binnen*

Federico García Lorca (1898-1936)
Uit het gedicht 'La soleá' uit de bundel
Poema del Cante Jondo

La Serenissima

Venetië, 1992

In de ochtend staat Ruben met zijn handen boven de oude radiator waarvan de warmte alleen daar, voor het raam, voelbaar is. Hij ziet meeuwen vliegen boven het kanaal. Vanuit zijn ooghoeken kijkt hij naar de telefoon die hij net heeft opgehangen. Die staat er onschuldig bij. Maar alles wat hij drie jaar lang heeft proberen weg te duwen, bracht het bakelieten ding in één keer terug. Met een zucht leunt hij met zijn hoofd tegen de muur. Het zandsteen voelt als de Alquería, het huis in Spanje. Het huis dat hij heeft proberen te vergeten. Hij ziet zichzelf met zijn broer en zus in een van de gangen zitten, ze lezen strips en leunen met hun rug tegen de koele stenen. Hier, nu, is het omgekeerd, alleen bij de radiator is het warm. Nog één keer kijkt hij naar de telefoon, hoort de meeuwen, ruikt de zee in de lucht.

Ruben doet zijn jas aan en met zijn handen in de zakken roffelt hij de oude houten trap af. De stegen van Cannaregio – waar hij een week geleden een kamer heeft betrokken in een hotelletje dat je pas opmerkt als je er voorbij bent – liggen amper zichtbaar in de mist die vanuit de lagune over de stad kwam en als een ongenode maar overbekende gast is blijven liggen. De nevel heeft de kleuren uit de stad getrokken. Alles is als een zwart-witfoto met heel soms, als je de zon achter de wolken vermoedt, een spoor van sepia. De kanalen liggen er doods en glad bij, de meerpalen lopen door in hun ei-

gen weerspiegeling. Als het water stroomt is er precies genoeg zout in de lucht. Dan ruiken de kanalen als zilte doortochten naar zee.

Hij slaat links af, loopt de straat uit richting de rio Terà de la Maddalena. Hij wil zo snel mogelijk bij Osteria Da Poggi zijn, de kleine zaak waar hij 's ochtends ontbijt, en waar hij in de middag altijd knoflookpasta eet – *aglio e olio* – en daarbij steeds moet denken aan de *alioli* die ze in de Alqueria maakten. Altijd stond er wel een potje in de koelkast; een geel aardewerken bakje met plastic-folie erover.

Hij loopt over de stille stenen van La Serenissima, trappen op, verborgen steegjes door, bruggen over zonder een verliefde blik te werpen op de kanalen die ze overspannen; de Veneziani doen dat ook niet. Hij groet de kolossale visboer, neemt zich voor op een dag vis bij hem te kopen. Stapels inktvissen balanceert de visboer in een grote hand, en als hij zijn waren aanprijst doet zijn stem de luchtdruk in de straat stijgen. Ruben zou elke dag bij de kiosk op de hoek de krantenkoppen willen lezen. Een gesprek voeren met de jongen die daar dagelijks de luiken opent en aan het einde van de dag sluit; de lange lijzige Gennaro, uit Milaan, die al zijn haar over zijn kalende schedel kamt en Ruben telkens vriendschappelijk op de schouder slaat omdat hij uit Holland komt, net als zijn helden Rijkaard, Gullit en Van Basten. Ruben zou ook zijn was aan lijnen boven de stegen en de smalle kanalen willen zien hangen. Als kleurrijke slingers versieren ze de woonwijken en geven hun eigen zoete geur van wasmiddel af aan de stad die er even schoner en frisser van lijkt. Maar die geur vervliegt algauw in de zeewind die het zilt in elk laken brengt. Ook de lakens van zijn hotelletje ruiken naar de zee.

Ruben is hier vaker geweest, steeds in de winter, in het grijze jaargetijde wanneer kou, water en mist heersen. Waar het geluid van de lagune nooit ver weg is, de meeuwen altijd met je meevliegen, het overdonderend stil kan zijn maar waar ook de waterbussen, de *vaporetti*, stinkend en stampend met oude dieselmotoren

langs de in steen gevangen poëzie van de stad varen. Elk gebouw is beschreven met een eigen geschiedenis, soms te lezen in de scheuren en spleten, de scheefstand en het elegante verval maar ook in blazoenen, familiewapens, strofen tekst of in de namen van bruggen en straatnamen als verhalen van slechts een paar lettergrepen. Zelfs de kleinste doorgangen zijn voorzien van geschilderde plakaten, de *nissioéti*. In een stad die al zo lang bestaat en amper is veranderd, heeft alles een geschiedenis, een betekenis en een naam. Elke steen een verhaal.

Ruben dwaalt graag door de stad, maar niet als toerist. Hij heeft er ook een goede reden voor. Hij is in Venetië om te kijken hoe de huizenmarkt ervoor staat. Hij wil antwoord op de vraag of hij hier een eigen makelaardij zou kunnen beginnen. Het vak is teleurstellend plat, maar misschien krijgt het in zo'n stad waar je palazzi kunt verkopen in plaats van Vinex wat glans.

Hij woont in een klein pand in Utrecht, is alleen, heeft wat geld gespaard en alles in het teken gezet van vertrekken uit een land dat hij verafschuwt. Maar waarheen? Hij zoekt zijn bestemming door telkens enkele weken in verschillende Europese steden te wonen. Al zijn vakantiedagen en overwerkuren gaan eraan op. Terwijl oom Caspar en de partners op stranden lagen te bronzen, werkte hij al die jaren de hele zomer door zodat hij buiten het hoogseizoen naar Parijs, Londen, Edinburgh, Praag, Berlijn, Florence, Rome en Barcelona kon. Altijd in het najaar of de winter, dan toont een stad haar ware aard. Is ze van haar zomerkleed ontdaan, dan ontdek je de grauwe werkelijkheid van een kale stad. Als je het dan toch goed hebt, er warmte kunt vinden, weet je dat je er kunt leven. Hier voelt het warm.

Als hij in de espresso roert die Gianmario Poggi bij hem heeft neergezet mompelt hij: 'Ik denk dat ik mijn bestemming heb gevonden.' Hij zegt het zachtjes maar hardop, alsof hij de woorden elders moet horen dan alleen in zijn hoofd. Dan is het pas tastbaar en echt. Ja. Hij ziet het voor zich. Genoeg afstand tot zijn familie. Zijn

eigen plek en leven. Ruben verlangt naar een werkelijk geïnspireerd bestaan. En hij gruwt van het feit dat Nederland zelfs in de zomer grauw is; de kleur van de volksaard. ‘Dus, mijn pad ligt helder voor me.’ Het klinkt bijna als een bezwering, een gebed, en hij voelt een ruimte in zijn borst die hem omhoog doet kijken – waarnaartoe weet hij niet, God? – en doet glimlachen. Dan denkt hij aan zijn oma Pepa die ook op die manier over het leven sprak en gaan zijn gedachten naar het telefoongesprek dat hij vanochtend voerde.

Ruben had stom genoeg vanuit het hotel naar zijn antwoordapparaat gebeld, waarop een berichtje van zijn broer stond; of hij terug wilde bellen. Zo snel mogelijk. Ruben had even met de hoorn in zijn hand gezeten, legde zijn vinger op de draaischijf en belde.

‘Hé, met mij.’

‘Ruben. Eindelijk. Je klinkt ver weg. Waar zit je?’

‘Ik ben in Venetië.’

‘O? Nou, luister, om maar met de deur in huis te vallen...’ Ewout wist wel beter dan met koetjes en kalfjes zijn boodschap in te leiden.

‘Mam en pap willen dat het huis verkocht wordt.’

‘De Alquería?’

‘Ja, het staat al drie jaar leeg, dat is zonde.’

‘Maar oma Pepa...’

‘Die is al zo lang weg, ze komt niet meer terug.’

Direct na de begrafenis van opa Herman, drie jaar geleden, was ze vertrokken, zonder een woord. Ze moesten van Andrés, de hoofdopzichter van opa’s landerijen, horen dat het huis leegstond, alle meubels met lakens bedekt, de ramen dichtgetimmerd. Niemand wist waar ze was, al drie jaar hadden ze niks gehoord. Zelfs bij Ruben was langzaam het pijnlijke besef ingedaald dat hij haar nooit meer zou zien.

‘Misschien niet, maar trouwens, hoezo mam én pap?’

‘Ze kunnen het nog prima met elkaar vinden, ze hebben geen

ruzie of zo. Het huis is veel waard en als het verkocht wordt is er genoeg voor beiden, genoeg voor iedereen. Nu kost het alleen maar geld, belasting en onderhoud. Ik kan het weten, want ik heb pap geholpen met het beheer. Het geld is op.'

'Op? Hoezo? Hij had toch...'

'Ze waren veel minder rijk dan iedereen dacht, Ruben, helaas. De zoutpannen zijn een tijd geleden onteigend en ondanks alle rechtszaken, die opa Herman bakken met geld hebben gekost, heeft hij daar nooit een cent voor teruggekregen. Kortom: het geld is op. Hij heeft ook geen testament achtergelaten.'

'Nou, ik weet zeker dat hij nooit had gewild dat we het verkochten.'

'Wat hij wilde doet er niet echt toe, aangezien hij...'. Hij aarzelt.

'Aangezien hij wat?'

'Luister, we kunnen niet in zijn hoofd kruipen en we hebben lang genoeg gewacht, het is duidelijk dat er iets moet gebeuren. Daar hebben we het over gehad.'

'We?' Ruben stond op, liep de kamer rond over de krakende houten vloer. Hij keek uit het raam, wilde naar buiten. Weg van dit gesprek, maar het krullende koord van de telefoon trok hem telkens terug.

'Ja, wij allemaal, jou kon ik niet bereiken. Ik heb het er met iedereen uitgebreid over gehad. En uiteindelijk zijn we het er allemaal over eens.'

Dat was Ewout, alles voorkoken, voorbereiden, iedereen in stelling brengen en er dan heel flegmatisch over doen. Zijn modus operandi is het voldongen feit.

'Ook papa? Ik snap dat Lydia van het huis af wil...'. Zo noemt Ruben hun moeder meestal. '... maar zij heeft er in principe niks over te zeggen. Zij en papa leven gescheiden en ik kan me niet voorstellen...'

'Levi ook.' Zo noemt Ewout hun vader meestal.

'Ewout, jij weet net zo goed als ik dat hij niet tegen jullie tweeën

in gaat.’ Het front Ewout en Lydia zoals Ewout en Ruben ooit ook een front waren geweest, als jongens. Tweelingbroers die altijd bij elkaar waren. ‘Ook al wil hij dat wel, je weet best dat hij totaal niet assertief is. Hebben jullie echt...?’

‘Hij is echt goed gehoord. En het is niet vreemd, Ruben, dat hij het prima vindt. Al zou hij het willen houden, hij heeft geen geld om er te wonen en het is een te zware last om het te onderhouden. Dan moet hij verhuizen en dat wil hij niet. Hij wil vooral rust en met rust gelaten worden...’

‘Dat klinkt precies als iets wat je wilde horen, Ewout.’

‘Het gaat niet om mij, maar om wat het beste is. En het is goed voor jou, daar zijn we het ook allemaal over eens.’

‘Waar heb je het over?’

‘Nou, dat jij als makelaar optreedt, met courtage en al.’

‘Je wilt dat ik het huis ga verkopen?’

‘Je bent toch makelaar?’

‘En dan ben jij mijn opdrachtgever?’

‘Nou, ja...’

‘En ik maar denken dat ik je broer ben en dat je belde om te vragen of ik het er wel mee eens ben.’

‘Dat doe ik ook, Ruben...’

‘Dat doe je niet.’

‘... maar ik denk ook verder vooruit. De markt en de makelaars daar vertrouw ik voor geen meter. Jou wel, en we gunnen je de handel ook gewoon.’

‘De handel?’

‘Je weet wat ik bedoel. De courtage op de verkoop van het huis. We weten hoeveel werk erin gaat zitten, en daar moet je netjes voor beloofd worden.’

‘Nou, wat netjes van je, Ewout.’

‘We kunnen ook oom Caspar vragen als je wilt?’

‘Nee, het is prima zo.’

‘Dus je doet het?’

‘Als echt iedereen dat huis wil verkopen, help ik natuurlijk.’

‘Mooi, dan...’

‘Maar ik wil er nog even over nadenken, want ik wil het huis eigenlijk niet zomaar kwijt. Als ik uit Venetië terug ben spreken we af. Oké?’

Ruben hoort zijn broer aarzelen. ‘Oké, en wanneer is dat?’

‘Afgesproken. Ciao.’

Die dag zwerft Ruben voor het eerst sinds hij er is doelloos door Venetië. Hij is verdwaald tussen het verlangen naar een leven hier, en de gedachten aan het huis in Spanje en alles wat daarmee verbonden is. De Alquería del Moro, een oud Moors landhuis, was in de jaren dertig door zijn opa gerestaureerd. Het was het huis waar hij tijdens zomervakanties de gelukkigste maanden van zijn jeugd meemaakte.

Het ligt aan de kust, op een berg die als een kaap uitsteekt in zee. Golven slaan tegen de rotswand die de uiterste grens vormt van het terrein waarop het huis staat. De berg is groen van de boomgaarden, druivenvelden en ook nog een groot stuk oerbos op de top. Een eiland in een zee van huizen, want de omliggende heuvels zijn volgebouwd met ontelbare vakantiewoningen. Er zijn miljarden verdiend in de Spaanse bouwbubble, de hele kuststrook rondom de Tossal del Moro, de ‘hoge heuvel van de Moor’ waarop de Alquería staat en uitkijkt over de Middellandse Zee, is volgebouwd met dergelijke woningen en bij Benimelha, het oude vissersdorp, staan nu tientallen flatgebouwen. Het huis, de berg en alle landerijen eromheen zijn miljoenen waard. Hij snapt ook de aantrekkingskracht van dat geld. Projectontwikkeling, vastgoed, huizen, makelaardij. Alles waar opa Herman een hekel aan had. Hij woonde al sinds 1928 in dat huis, lang voor het toerisme op gang kwam, toen de druivenvelden tot aan de stranden liepen en het gebied paradijselijk mooi was. Hij heeft het zien veranderen, vooral in de jaren zestig waarin bouwactiviteiten in het gebied rond de Alquería

zijn paradijs beetje bij beetje vernietigd hebben. Daarom was Ruben ook bezorgd toen hij opa moest vertellen, nadat hij was gestopt met muziekwetenschappen, dat hij de makelaardij inging. Ruben had al een hele uitleg voorbereid, de druk van Lydia er subtiel in verwerkt, half als excuus.

Maar opa Herman had Ruben de hand geschud en hem gecompliceerd: 'Goed zo, jongen. Goed zo. Werken is altijd goed. Als ik je één ding mag meegeven: onderschat nooit de waarde van een huis.'

Hij kijkt om zich heen en moet glimlachen. Uiteindelijk is de makelaardij hem niet eens zo slecht bevallen. Hij houdt van panden en ziet in elk huis de verhalen die zich er kunnen afspelen. Hier is alles huis, hij wordt omringd door duizend verhalen. Er is dan wel geen berg of bos in zicht, zoals bij de Alquería, toch voelt hij zich hier thuis. Dat hebben Spanje en Venetië in ieder geval met elkaar gemeen, hij is er liever dan in Nederland. Maar in tegenstelling tot de Alquería is hier, in deze gracieuze stad in de lagune, geen pijn. La Serenissima. Hier ligt alles open, denkt hij, terwijl hij de Riva degli Schiavoni op loopt. En als altijd kijkt hij naar Il Redentore, de kerk aan de overkant van het water, en voelt hij het verlangen daar weer te zijn. Bij de San Zaccaria-halte pakt hij de *vaporetto* ernaartoe.

Hij is er eerder geweest, toen hij met studiegenoten van muziekwetenschappen in Venetië was. Ze hadden toegang gekregen tot archieven van de Ospedale della Pietà, het weeshuis waar Antonio Vivaldi jaren had gewerkt met een koor van weesmeisjes waarvoor hij onder andere cantates en sacrale vocale muziek had gecomponeerd die ze – meisjes en vrouwen mochten toen geen muziek maken – vanachter een gordijn moesten uitvoeren. Met een paar studiegenoten was hij in één ruk over de Alpen naar Venetië gereden. Ergens in de ochtendschemering zat Ruben achter het stuur, reed knikkebollend bijna de weg af en pakte nog een stoepje mee in een anoniem bergdorp, maar hij was weer klaarwakker toen ze

bij het ochtendgloren de auto op het Piazzale Roma hadden geparkeerd en Venetië inliepen. Ze wandelden door verlaten straten naar hun hotel. Het was toen koud en kil, zoals het nu ook is. De melancholie, de weltschmerz, de zwaarmoedigheid van korrelige zwart-witbeelden en gedichten op grafzerken dreef hen die week door Venetië. Ze sleepten hun voeten voort in een romantische somberheid waarvan ze dachten dat het de *conditio sine qua non* van ware kunstenaars was; dwepen was leven. *Death in Venice*, het Adagietto uit de Vijfde van Mahler, klonk in Rubens hoofd. De pest mocht hen komen halen. Behalve toen ze de San Giorgio Maggiore binnenliepen.

Ze hadden de enorme basiliek op hun eerste tocht naar deze stad zien verschijnen, vanuit de bocht die de Canale Grande maakt vlak voordat ze zich opent naar het open water van het San Marco-bekken. Daar schuift de wonderbaarlijke witte façade van de San Giorgio met haar markante klokkentoren in beeld. Die rode bakstenen romp daarachter, uitlopend op die grootse koepel, moesten ze als eerste bezoeken, vooral omdat Palladio, de architect van deze kerk, die ruimtes ontwierp met verhoudingen die hij aan de muziek leerde had ontleend. Een kamer ontworpen als een terts, een salon als een octaaf. De breedte van de romp en de lengte van het hoofdschip van de San Giorgio hadden een verhouding van 2:3, de toonhoogteverhouding van een reine kwint. De middenbeuk was anderhalf keer zo breed als elk van de zijbeuken, ook weer die kwint. ‘Bach had er zijn vingers bij afgelikt,’ zei een van de jongens en hij sloeg met zijn stemvork een A die zinderde in de ruimte onder de koepel. Ze zochten hun noten, alle vier de stemmen. En daar stortten ze zich in de afdaling van ‘O Haupt voll Blut und Wunden,’ de koraal die Ruben al zo vaak had gehoord. Samen zongen ze zachtjes, verlegen zelfs. Maar toen zij alleen vriendelijke gezichten om zich heen zagen, verhieven zij hun stemmen. Ze slingerden de noten die grote koepel in en genoten van de galm die hun stemmen op hen terugwierp. Het was koud geweest in de Redentore

– Bach danste op wolkjes van adem in die grootse ruimte – maar er was ook warmte.

Toen waren ze er voor de kunst, nu is hij er als makelaar. Hij haalt zijn schouders op, duikt weg in de kraag van zijn jas als hij de kerk uit loopt en om zich heen kijkt. De kades van Dorsoduro, de universiteitswijk, aan de overkant. De campanile van de San Marco. Alles is mooi, zo historisch en afgeladen met honderdduizenden verhalen. De geur van de zee, het wereldvermaarde licht dat door de stad dwaalt, de kleur van de lagune die steeds verschiet, van het groen van aventurijn uit Murano tot het grijs van grafzerken op het begrafenis-eiland San Michele. Maar zelfs dat grijs bevat altijd een vleug aquamarijn. De overdaad van palazzi en basilieken en dan de wijken: het labyrintische van Cannaregio, de kale soberheid en ruimte van Castello, het weidse van de Zattere, het groene van de Giardini. Er zijn weinig plekken waar een verlaten plein, als je er onverhoeds op uitkomt, zo leeg kan aanvoelen als Venetië. Er is even niemand om je heen, alleen gevels van huizen met vaak gesloten houten luiken. Maar Ruben weet dat die stenen om hem heen zijn belopen en aangeraakt door eeuwen aan handen en voeten. Hoe kun je ooit alleen zijn op een plek die de afdrukken draagt van zoveel levens? En ja, altijd is daar het spoor van de Alquería, opgetrokken uit vergelijkbaar zandsteen. Robuuster, strenger, zwaarder, maar hij herkent het een in het ander.

Venetië verdrijft de gedachten aan alles wat het telefoongesprek overhoop heeft gehaald, maar 's avonds als hij terug is in zijn kamer, de telefoon ziet staan en op het krakende bed gaat zitten zijn ze weer volledig terug. De zinnen die gezegd zijn, dingen die hij eigenlijk had moeten zeggen. Het jeukt en knaagt in zijn hoofd. Het besef dat hij het gesprek helemaal niet had willen voeren. Niet nu, niet hier. Hij legt zijn hand op de muur waar het hoofdeinde tegenaan staat. Koud en vochtig. Nu het nacht is, is het nog killer. Hij

trekt zijn hand terug. Gaat liggen, slaat de dekens over zich heen en knipt het bedlampje uit. Eerst is alles zwart, maar als zijn ogen gewend zijn aan het donker ziet hij donkere contouren. In de dunne balken van het plafond ziet hij de ribben van het gewelfde plafond van de woonkamer van de Alquería terug dat zich als een reeks hemelkoepels hoog boven hem verhief. Het beeld drukt hij weg. Hij schrikt op, hoort muizen scharrelen. Het geluid is zo dichtbij dat het haast lijkt of ze ondersteboven over het plafond rennen waarbij ze de verf er nog verder van afkrabbelen. Even denkt hij dat er iets op zijn hoofd valt. Als hij zijn nachtlampje aanknipt is er op het plafond niks te zien en op zijn deken evenmin. De muizen zijn weg, een aantal gedachten ontvluchten ook het licht. Hij doet zijn broek aan, een trui en daalt de trap af naar de kleine salon van het hotelletje. Hij glimlacht als hij het vuur ziet.

‘Om de kou en het vocht te verdrijven,’ zegt zijn gastvrouw. Althans dat denkt hij, zijn Italiaans is niet zo goed. Ze vraagt of hij wat wil drinken en komt even later terug met een kop kamillethee. Ruben zit op de gecapitonneerde, wat oncomfortabele sofa tegenover het vuur. Signora Gascini zit in een hoek van de kamer, ze heeft een boek opgepakt, zet haar leesbril op. Ruben ademt diep in en het is alsof zijn hersenen de geur van het vuur nu pas echt registreren. En zoals altijd als hij vuur ziet en rook ruikt, voert het hem terug naar de dag dat de Pedrablanc voor het eerst in brand stond.

Ze waren op bezoek geweest bij Pepe Pieldelobo’s stenen huisje hoog in de bergen. Ruben – hij moet acht of negen zijn geweest – liep om het huisje heen om Pepes uitgebreide verzameling hartvormige stenen te bewonderen, toen hij Ewout hoorde roepen. Opa Herman en Pepe hadden opgekeken. Eerst was er een wit waas geweest, maar al gauw hadden ze de rookwolken richting de kust zien ontstaan. Ruben keek direct naar opa Herman wiens gezicht verstrakte. In zijn heldere lichtblauwe ogen zag hij de grijze wolken gespiegeld.

‘*Cojones*,’ had Pepe Pieldelobo gezegd, zijn hand boven zwarte ogen die diep verborgen lagen in de vouwen en rimpels van zijn gezicht, dat daardoor zo leek op de berg waar hij op woonde. Nu nog, als Ruben door de bergen rijdt, ziet hij Pepes gelaat regelmatig in de massieve rotspartijen.

‘Weer een brand,’ zei Pepe.

‘Maar voor het eerst zo dichtbij,’ zei opa Herman.

Beide mannen waren in de terreinwagen gestapt. Ruben moest springen om de hoge achterbank te beklimmen. Ewout was al ingestapt. Opa gaf veel meer gas dan gewoonlijk en de auto loeide bij het wegrijden. Waar opa Herman normaal ononderbroken in zijn typische mengeling van Nederlands en Spaans verhalen vertelde – omdat achter elke bocht iets te vertellen was over een verdwenen ezel, een verliefd stelletje of een ondergedoken oude *miliciano* – was hij nu stil. Alleen het geloei van de wagen was te horen. Ruben keek via het achteruitkijkspiegeltje naar het oude gezicht met die ogen die steeds naar de rookwolken keken. Wolken die eerst als pluimen in de verte boven het land hadden gestaan, maar nu als donkere donderwolken boven de bergrug hingen waarachter de Alquería, het huis van opa Herman, stond. Elk moment verwachtte Ruben bliksemflitsen op het gezicht van zijn opa te zien, maar in plaats daarvan werd diens gelaat alleen maar donkerder. Ruben keek om zich heen. Als een rood-grijze sluier lagen de wolken over de Pedrablanco, de laatste heuvelrug voor de Tossal del Moro. Ze strekten zich uit over de weg waar de terreinwagen nu overheen stoomde. Ewout pakte zijn broers arm vast, schreeuwde en wees naar de bergrug waar vlammen tussen de bomen oplaaide. Vlammen die op deze afstand al groot leken. Naarmate ze dichterbij kwamen, werden ze nog groter, bozer. Ruben begreep ineens wat het woord ‘razend’ echt betekende. Weer een schreeuw van Ewout, die naar een blusvliegtuig wees dat vanaf zee kwam aanvliegen. Ondertussen was het nog donkerder geworden, de hemel om hen heen rood van de zon die door de rook trachtte te schijnen. De lucht in de auto